

Inaugurele rede

Hoe merk je aan mij dat ik een historicus ben?

INAUGURELE REDE DOOR PROF. DR. HARM KAAL

Radboud Universiteit

Inaugurele rede prof. dr. Harm Kaal

In zijn inaugurele rede zet Harm Kaal zijn visie op het vakgebied van toegepaste geschiedenis uiteen. Toegepaste geschiedenis gaat over het gebruik van historische kennis, inzichten en

vaardigheden in, en gericht op, het heden en de toekomst. Het begrip toegepaste geschiedenis is sterk verbonden met de context van overheidsbeleid en daarmee met de wereld van politiek en bestuur. Kaal staat stil bij vragen als: welke lessen kunnen we trekken uit het verleden om beleid in het heden en voor de toekomst te verbeteren? En: hoe kunnen we historische inzichten en vaardigheden beter verankeren in de beleidspraktijk?

Harm Kaal (1977) studeerde geschiedenis aan de Vrije Universiteit en rondde daar in 2002 ook de lerarenopleiding geschiedenis af. In 2008 promoveerde hij aan de VU op een onderzoek naar het Amsterdamse gemeentebestuur in het interbellum. Sinds 2009 is hij werkzaam bij de sectie Politieke Geschiedenis van de Radboud Universiteit. In het kader van zijn leeropdracht Toegepaste geschiedenis doet hij onderzoek naar het gebruik van historische kennis, inzichten en vaardigheden in beleidscontexten, onder andere in het lopende onderzoeksproject Integrating History in Dutch Public Policy: Perceptions, Practices and Interventions. Ook is hij als founding editor betrokken bij het *Journal of Applied History*. Hij doet tevens onderzoek naar praktijken, percepties en verbeeldingen van democratie, burgerschap en politieke representatie, met een bijzondere belangstelling voor politieke communicatie 'van onderop' en door middel van sport.

HOE MERK JE AAN MIJ DAT IK EEN HISTORICUS BEN?

Hoe merk je aan mij dat ik een historicus ben?

*Rede uitgesproken bij de aanvaarding van het ambt van hoogleraar Toegepaste geschiedenis
aan de Faculteit der Letteren van de Radboud Universiteit op vrijdag 23 mei 2025*

door prof. dr. Harm Kaal

Hoe merk je aan mij dat ik een historicus ben?

Uitgegeven door RADBOUD UNIVERSITY PRESS

Postbus 9100, 6500 HA Nijmegen

www.radbouduniversitypress.nl | radbouduniversitypress@ru.nl

Deze publicatie maakt deel uit van de series Redes en Oraties.

Print en distributie: Pumbo.nl

Fotografie : Bert Beelen

ISBN: 9789465151984

Gratis te downloaden op: www.radbouduniversitypress.nl

© 2025 Harm Kaal

RADBOUD UNIVERSITY PRESS

Dit is een Open Access boek gepubliceerd onder de termen van de Naamsvermelding-NietCommercieel-GeenAfgeleideWerken 4.0 Internationaal (CC BY-NC-ND 4.0). De gebruiker dient de maker van het werk te vermelden, een link naar de licentie te plaatsen en aan te geven of het werk veranderd is. De gebruiker mag dat op redelijke wijze doen, maar niet zodanig dat de indruk gewekt wordt dat de licentiegever instemt met het werk of het gebruik van het werk. Gebruik voor commerciële doeleinden is onder deze licentie niet toegestaan. De gebruiker mag geen juridische voorwaarden of technologische voorzieningen toepassen die anderen er juridisch in beperken om iets te doen wat de licentie toestaat. Men mag het veranderde materiaal niet verspreiden als men het werk heeft geremixt, veranderd, of op het werk heeft voortgebouwd.

Mevrouw de rector magnificus, geachte toehoorders,

Het present-zijn van het verleden

We leven in een tijd waarin het verleden alomtegenwoordig is. Op allerlei manieren wordt het verleden in het heden tot leven geroepen. Met name in de populaire cultuur speelt het verleden een belangrijke rol. Er zijn retrorages (de flared jeans zijn weer helemaal terug), vintage is hip en op televisie kun je nostalgisch terugblikken op eerdere decennia in programma's als *Back to the nineties*. En je kunt je laven aan een wonderlijke potpourri van heden en verleden in series als *Bridgerton*. Historici kunnen het bankhangen combineren met een spelletje 'zoek de verschillen' tussen feit en fictie.

Vanuit de geschiedwetenschap is lange tijd (en nog steeds wel een beetje) met dedain naar deze praktijken gekeken. Deze popularisering van het verleden is niettemin een belangrijk kenmerk van onze huidige historische cultuur, van de manier waarop we als samenleving heden, verleden en toekomst met elkaar in verband brengen. Het dedain vanuit de geschiedwetenschap heeft inmiddels plaatsgemaakt voor studie. Het vakgebied van de publieksgeschiedenis bestudeert enerzijds hoe het verleden in het publieke domein betekenis krijgt in vele verschijningsvormen en ontwikkelt anderzijds methoden voor het delen en genereren van historische kennis met en voor het publiek, ook in de vorm van co-creatie. Veel van onze geschiedenisopleidingen besteden inmiddels aandacht aan publieksgeschiedenis.

De Franse historicus François Hartog heeft onze historische cultuur getypeerd als 'presentistisch'.¹ Het verleden wordt op tal van manieren present, dus aanwezig, gehouden, bewust en onbewust. Dit presentisme dient een doel: het verleden brengt ons in het heden een belangrijke boodschap. Denk aan de Stolpersteine die inmiddels ook in Nijmegen in verschillende straten zijn aangebracht voor de huizen van in de Tweede Wereldoorlog vervolgd en vermoorde joodse burgers. Of denk aan het markeren van de brandgrens in gebombardeerde steden als Nijmegen en Rotterdam.

Het verleden krijgt hier een soort psychologische lading; als iets wat samenlevingen in het heden onder ogen moeten zien om ermee in het reine te kunnen komen. Iets soortgelijks geldt voor wat doorgaans de 'zwarte bladzijden' uit de geschiedenis worden genoemd, zoals het slavernijverleden of onze koloniale geschiedenis. Een ongemakkelijk verleden moet niet langer worden doodgezwegen of weggedrukt; het zal ons immers toch blijven achtervolgen. In Nederland heeft dit de aanzet gegeven tot wetenschappelijk onderzoek in opdracht van de overheid, onder meer naar het Nederlandse optreden tijdens de Indonesische onafhankelijkheidsoorlog, naar de slavernijgeschiedenis, zoals de recente studie van onze Nijmeegse collega's naar het slavernijverleden van de gemeente Nijmegen, of onderzoek naar de onteigening van joods eigendom.²

Het verleden veroorzaakt niet alleen ongemak, maar biedt ook houvast. De Nederlandse geschiedfilosoof Chris Lorenz en de Canadese historica Margaret MacMillan

hebben allebei de huidige 'history craze' in verband gebracht met een overheersend gevoel van crisis en desoriëntatie, een situatie waarin 'people cling to their known past like a teddy bear'.³

Toegepaste geschiedenis en een morele relatie tot het verleden

Dit brengt mij bij de opkomst van het vakgebied waarop mijn leeropdracht betrekking heeft: toegepaste geschiedenis. Toegepaste geschiedenis gaat over het gebruik van historische kennis, inzichten en vaardigheden in en voor het heden en de toekomst. Het begrip is sterk verbonden met de context van overheidsbeleid en daarmee met de wereld van politiek en bestuur. Wat voor lessen kunnen we trekken uit het verleden om beleid in het heden en voor de toekomst te verbeteren?

De actualiteitswaarde van het verleden zie je vooral terug in crisistijd. Dan doen politici en beleidsmakers in het publieke debat volop een beroep op het verleden om houvast te krijgen en richting te geven aan hun handelen in het heden. Tijdens de recente coronapandemie zag je deze reflex bijvoorbeeld terug in vragen als: hoelang duurde het bij vorige pandemieën voordat er een vaccin was?

Herman Paul noemt dit een 'morele relatie' tot het verleden. Een verleden waar we iets van kunnen leren. De geschiedwetenschap heeft van oudsher een moeizame verhouding met dit idee van lessen trekken. Verleden en heden verschillen immers van elkaar: het verleden herhaalt zich nooit een-op-een en bij *gebruik* van de geschiedenis beweeg je je op een hellend vlak richting *misbruik*.⁴ Dan wordt het verleden geïnstrumentaliseerd of zelfs als wapen gebruikt. Denk alleen al aan de manier waarop de Russische president Poetin het verleden herschrijft om de aanval op Oekraïne te rechtvaardigen.

In zijn geschiedfilosofische handboek *Als het verleden trekt* betoogt Herman Paul niettemin dat een morele relatie niet hoeft te bijten met de principes van de geschiedwetenschap en dat we dus wel degelijk lessen uit het verleden kunnen trekken. Dat het verleden fundamenteel anders is dan het heden, betekent niet dat we er niks van kunnen leren: dit anders-zijn biedt juist kansen om iets van het verleden te leren, om er inspiratie uit te putten; een 'usable past' wordt dit ook wel genoemd.⁵ Het verleden reikt ons nieuwe perspectieven en creatieve ideeën aan. Het leert ons ook om menselijk handelen beter te doorgronden, met name in de context van telkens terugkerende fenomenen als oorlog, revolutie, crisis en pandemie. Zo ontwikkelen we een beter begrip van wat je de condition humaine kunt noemen. Uiteraard blijft het hierbij van belang oog te houden voor de eigenheid van het verleden. Een morele en epistemische relatie tot het verleden gaan hand in hand: fundamentele kennis van en inzicht in het verleden zijn een noodzakelijke voorwaarde om uit dit verleden lessen te kunnen trekken.⁶

Toegepaste geschiedenis en leren van het verleden

Toegepaste geschiedenis – in het Engels: *applied history* – is het vakgebied dat zich gevormd heeft rond deze overtuiging dat we kunnen leren van het verleden, in het bijzonder in de context van bestuur en beleid. Dit is geen nieuwe claim. Ik zou een hele inaugurele rede kunnen vullen met allerlei aforismen waarin de waarde en betekenis van het verleden wordt uitgedrukt, van Cicero's *historia magistra vitae* tot Francis Bacons 'histories make men wise'.⁷ Ondanks deze lange geschiedenis is toegepaste geschiedenis binnen de academie pas de afgelopen 25 jaar tot wasdom gekomen. De instelling van deze leeropdracht kun je als onderdeel van dit proces zien.

Dit kwadrant (zie figuur 1) geeft deze ontwikkeling weer: enerzijds is er een beweging van fundamenteel naar toegepast historisch onderzoek en anderzijds een beweging van academie naar samenleving, waar met name de publieksgeschiedenis uitdrukking aan geeft.⁸

Sinds 2000 zijn aan verschillende universiteiten onderzoeksinstituten opgericht op het gebied van toegepaste geschiedenis, zoals het Applied History Project van Harvard University en het History & Policy-netwerk van de University of London. Die

horen in het kwadrant rechtsonder. Ook het onlangs met een Zwaartekrachtsubsidie beloonde onderzoeksproject Adapt! aan de Universiteit Utrecht, geleid door Beatrice de Graaf, heeft een duidelijke toegepaste component en richt zich op onderzoek naar het aanpassingsvermogen van samenlevingen in crisis.⁹

Toegepaste geschiedenis is vanuit de Angelsaksische traditie sterk verbonden met internationale betrekkingen en geopolitieke vraagstukken, maar ontwikkelt zich langzaam tot een breder vakgebied. Het verleden heeft voor alle beleidsterreinen zeggingskracht. Toegepaste geschiedenis ontwikkelt zich daarnaast van een focus op geschiedenis voor beleid en bestuur naar meer aandacht voor de toepassing van geschiedenis *in* beleidsprocessen, rechtsboven in het kwadrant.

Zowel geschiedenis *voor* als geschiedenis *in* beleid vraagt om reflectie vanuit de geschiedwetenschap zelf. Welke ethische implicaties heeft het inzetten van geschiedenis voor of in beleid? Hoe voorkomen we misbruik van het verleden? Welke historische vaardigheden zijn nodig om geschiedenis productief te maken voor het heden? Tegen deze achtergrond heeft toegepaste geschiedenis dus een tweeledig doel: enerzijds draagt zij een methodiek aan om te kunnen leren van het verleden en anderzijds biedt ze een kritische reflectie op het gebruik of misbruik ervan.

Met het onderzoeksproject *Geschiedenis in Beleid: Percepties, Praktijken en Interventies* probeer ik hieraan een bijdrage te leveren.¹⁰ Floris van Berckel Smit en ik onderzoeken bij onder andere de ministeries van Buitenlandse Zaken, Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties welke rol historische kennis, inzichten en vaardigheden spelen. Wat is volgens beleidsmakers het nut en de meerwaarde van historische inzichten en vaardigheden? Hoe worden deze inzichten en vaardigheden momenteel al, bewust of onbewust, in de beleidspraktijk gebruikt? En hoe kunnen we deze toepassing verbeteren en structureler verankeren? Een aantal van onze eerste inzichten neem ik vandaag in mijn verhaal mee.

Kennis in overheidsbeleid

Voordat ik dieper inga op de betekenis van historische kennis, eerst wat meer over de relatie tussen beleid en kennis meer in het algemeen.

Kennis en beleid worden tegenwoordig vaak in één adem genoemd. Dan gaat het bijvoorbeeld over *evidence-based policy making* en *science for policy*. Dat laatste betreft een programma dat Robbert Dijkgraaf, minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap in het kabinet Rutte-IV (2022-2024), heeft geïnitieerd en dat – gelukkig – nog steeds loopt. Het regeerprogramma van het kabinet Schoof stelt dat het ‘lerend vermogen’ van de overheid moet worden vergroot, kennisbenutting minder vrijblijvend moet worden en ambtenaren beter moeten worden opgeleid.¹¹

Science for policy is niet nieuw. De Duitse historicus Lutz Raphael ziet vanaf het laatste kwart van de negentiende de opkomst van wat hij de ‘scientization of the social’ noemt.¹² Langs allerlei kanalen dringt wetenschappelijke kennis door tot de sfeer van

beleid en bestuur. Denk in Nederland aan adviesorganen als de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR) en het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP), opgericht in de jaren zeventig.

Wetenschap voor beleid is door de geschiedenis heen omgeven met een discours van maakbaarheid. In de tijd van de naoorlogse wederopbouw bestond het idee dat we door de toepassing van wetenschappelijke inzichten de toekomst naar onze hand konden zetten en voortdurende vooruitgang konden realiseren. Vanaf de jaren negentig zien we de opkomst van *new public management*: een bedrijfsmatige benadering met de nadruk op doelmatigheid en efficiency. De opkomst van evidence-based policy making (wetenschappelijk onderbouwde beleidsvorming) sluit hierbij aan: doen wat aantoonbaar werkt. Het was Labourleider Tony Blair die deze onderzoekpraktijk tijdens zijn premierschap introduceerde.¹³

Evidence-based policy-making is de afgelopen twintig jaar bij de Nederlandse overheid gepaard gegaan met de inrichting van kenniseenheden binnen de ministeries, vaak in samenhang met strategieontwikkeling. Zoals de Eenheid Strategische Advisering van Buitenlandse Zaken en de afdeling Kennis, Internationaal, Europa, Macro-economie (KIEM) van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

De verankering van kennis loopt niettemin per ministerie sterk uiteen (het lijkt de Radboud Universiteit wel). Zo zijn er chief science officers, maar niet bij elk ministerie. Deze CSO's stellen kennisagenda's op en stimuleren de uitwisseling tussen beleidsmakers en onderzoekers. De grote gemene deler is wel dat men via kennisfestivals, expert meetings, masterclasses en professionalisering van beleidsmedewerkers poogt kennis op te halen en toe te passen.¹⁴ Ook in de Tweede Kamer zie je een sterkere verankering van kennis, met name bij de in 2017 ingestelde Dienst Analyse en Onderzoek. En kennisbenutting speelt daarnaast een steeds prominentere rol in het wetenschapsbeleid: onderzoekers worden geacht aan te geven welke maatschappelijke meerwaarde hun onderzoek genereert.¹⁵

De kennisparadox

Beleidsonderzoekers hebben er al herhaaldelijk op gewezen dat we ons in een paradoxale situatie bevinden: er zijn kenniseenheden en science for policy-programma's binnen de overheid en binnen de academie. Dat levert weliswaar heel veel toepasbare kennis op, maar in het beleidsproces wordt hier opmerkelijk genoeg maar heel beperkt gebruik van gemaakt. De verklaring hiervoor is enerzijds dat beleidsmakers onvoldoende zicht hebben op de beschikbare kennis en onvoldoende mogelijkheden binnen het beleidsproces om deze kennis te achterhalen en te integreren. Anderzijds is er aan de aanbodkant, bij de wetenschappers als kennisleveranciers, onvoldoende begrip voor de beleidscontext, waardoor er een disconnectie ontstaat.¹⁶

De Adviesraad voor Wetenschap, Technologie en Innovatie wijst wat dat laatste betreft op een manco binnen het domein van de sociale en geesteswetenschappen: de

aandacht gaat te veel uit naar reflectie en kritische analyse en minder naar het aandragen van wetenschappelijk onderbouwde interventies in beleid.¹⁷ Daar heb je bijvoorbeeld die historici weer, die telkens weer stellen dat iets complexer in elkaar zit dan gedacht of met nuanceringen komen en dat alles presenteren in een uitgebreid narratief: geen onepager dus, met bullets, meetbare claims en harde feiten.

Dit soort kritiek is natuurlijk niet onbeantwoord gebleven, maar daarbij dreigt ten onrechte de suggestie te ontstaan dat je, zodra je meer doet dan alleen het bieden van kritische reflectie, jezelf uitlevert aan de politiek. Kritische reflectie én toepassingsgericht werken zijn in mijn optiek echter twee kanten van dezelfde medaille. Een kracht van de sociale en geesteswetenschappen is juist dat aan het formuleren van toepassingsgerichte kennis kritische reflectie, nuancering en oog voor complexiteit (versus reductionisme) ten grondslag liggen. Ook in de overdracht van deze methodiek, of op zijn minst habitus, hebben onze wetenschapsgebieden een meerwaarde; ook een beleidsmaker heeft immers baat bij kritische reflectie op de eigen aannames en verwachtingen, op de framing en afbakening van beleidsvraagstukken en de kernconcepten in een beleidsdiscussie (en dat is nou juist waaraan het binnen evidence-based policy making vaak ontbreekt).¹⁸

Het is, zeg ik met nadruk, bovendien belangrijk dat wij ons als historici bezighouden met science for policy, omdat het verleden al een belangrijke rol speelt in bestuur en beleid. Toegepaste geschiedenis is er mijns inziens dus niet op gericht om geschiedenis in het beleid te introduceren, want het verleden speelt daar nu al een rol in, al is dat vaak op een andere manier dan een bewust gebruik van historische inzichten en vaardigheden.¹⁹ De bevordering van dat bewuste gebruik zie ik als een belangrijk onderdeel van mijn leeropdracht.

Welke rol speelt het verleden in beleid?

De op papier meest structurele vorm waarin het verleden aanwezig is, zijn de beleidsevaluaties. Evalueren is terugkijken om te bepalen of de gestelde doelen zijn gehaald. Het levert inzichten op, die je ook lessen zou kunnen noemen, die je meeneemt in het formuleren van nieuw beleid.

Dit is in ieder geval één definitie van evalueren. De praktijk is vaak anders. Evaluaties werden in de jaren tachtig en negentig geïntroduceerd als onderdeel van *new public management* en hadden het karakter van een audit: een meting van efficiency, effectiviteit en doelmatigheid. Daar zit weinig leren van het verleden bij. Vanaf het begin worstelt de overheid met dit instrument. Bij herhaling is geconstateerd, ook onlangs weer, dat de uitvoering ervan te wensen overlaat, onder meer omdat evalueren als corvee wordt gezien.²⁰ Er wordt wel veel geëvalueerd, maar niet veel geleerd. De roep om dit te verbeteren komt van binnenuit: een lerende houding zou tot het ambtelijke ethos moeten behoren, aldus een beleidsmedewerker die ik onlangs sprak. Voor het maken van goed beleid is het onontbeerlijk om inzichten uit evaluaties – en dus lessen uit het verleden – mee te nemen.²¹

Het verleden doet nu ook al iets in beleid via de ervaringen van mensen binnen een bepaald beleidsdomein. Op basis van die ervaringen ontwikkelen ze opvattingen over wat werkt of niet werkt. Je kunt dit ook wel praktijkkennis of *tacit knowledge* noemen. In Den Haag onderkent men het belang van deze kennis en van het collectieve geheugen van een organisatie.²² Men heeft meermaals gesignaleerd dat de huidige praktijk van het stimuleren van de 'mobiliteit van ambtenaren... het beleidsgeheugen' aantast.²³ Wil je als ambtenaar carrière maken, dan loopt de koninklijke route via de banencarroussel van de Algemene Bestuursdienst en hop je van ministerie naar ministerie. In een recent rapport wijst de adviesraad AWTI op het belang van het institutioneel geheugen van beleidseenheden: 'weten ... wat vooraf is gegaan, welk beleid eerder is gevoerd, welke kennis bijvoorbeeld vier jaar geleden is ontwikkeld, hoe deze is benut en wat daarbij de afwegingen waren'.²⁴ Dat vraagt niet alleen om ervarings- en kennisopbouw onder ambtenaren, maar ook om een effectief gebruik van het levende archief van de beleidseenheid.²⁵

Een voorbeeld van dit gebrekkige institutionele geheugen: in 2019 voerde onze vakgroep in opdracht van de Tweede Kamer een onderzoek uit dat was ingegeven door de behoefte van de Kamer om meer grip te krijgen op het vraagstuk van digitalisering. De Kamer beoordeelde het eigen optreden op dit dossier als te reactief en te weinig agenderend. Ons onderzoek liet echter zien dat de Kamer wel degelijk, en heel recent ook nog, een agenderende rol had gespeeld, bijvoorbeeld ten aanzien van het gebruik van algoritmen en de positie van techgiganten (nog steeds actuele thema's).²⁶ Dit was dus niet in het geheugen van de organisatie opgeslagen.

Met het onderzoeksproject Geschiedenis in Beleid proberen we het institutionele geheugen zichtbaar te maken. Dat doen we door de resultaten van de interviews die we houden met beleidsmakers ook weer aan de beleidseenheid te presenteren. Zo krijg je binnen de beleidseenheid een beter beeld van elkaars ervaringskennis en opvattingen over wat er nodig is om goed beleid te kunnen maken.

Een andere manier waarop het verleden aanwezig is, is in de vorm van retoriek. Ik merkte eerder al op dat beleidsmakers in tijden van onzekerheid en crisis houvast zoeken in het verleden (het zijn net mensen).²⁷ Voor politici geldt dat ook.²⁸ Het verleden wordt bijvoorbeeld aangehaald als onderbouwing voor al gemaakte keuzes of beleidsvoorkeuren.²⁹ Niall Ferguson heeft laten zien hoe na 9/11 in de top van de Amerikaanse overheid de analogieën over elkaar heen buitelden: 9/11 was Pearl Harbor, Al Qaida waren fascisten en Saddam Hoessein was Hitler.³⁰ Hetzelfde geldt voor het publieke debat; ook daar zie je veel verwijzingen naar het verleden in een poging chocola te maken van wat in het heden gebeurt, zoals recent onderzoek naar de coronapandemie heeft laten zien.³¹ In het begin van de pandemie zocht de media houvast bij de milde SARS-epidemie uit 2002/2003.³²

Dit laat zien dat analogieën in het retorisch gebruik van het verleden een belangrijke rol spelen. Een analogie kan een krachtig beeld oproepen, zeker als het een *big analogy* of *master frame* is dat in het collectieve geheugen gegrift staat. Wie het starten van onderhandelingen met de Russische president Poetin over de oorlog in Oekraïne vergelijkt met München 1938 zendt een duidelijke boodschap uit: het Westen moet zich geen loer

laten draaien door een dictator, niet de fout herhalen van Neville Chamberlain en andere Westerse leiders die in 1938 meenden een akkoord te kunnen sluiten met Hitler (toen was Tsjecho-Slowakije het slachtoffer).³³

Maar het gebruik van het verleden blijft niet beperkt tot retoriek. Met name op het gebied van de internationale betrekkingen zien we veel voorbeelden van daadwerkelijke toepassing van historische inzichten in beleid. Bij de ministeries van Defensie en Buitenlandse Zaken is het verleden het meest prominent aanwezig: Defensie heeft de beschikking over een heus historisch instituut: het Nederlandse Instituut voor Militaire Historie en Buitenlandse Zaken heeft een historische eenheid, al bestaat die slechts uit één persoon. Dat de geschiedenis hier zo zichtbaar is, heeft alles te maken met het beleidsterrein. Conflicten en het gebruik van geweld worden als het ware nooit verleden tijd. Denk aan de val van Srebrenica en de daaropvolgende genocide, inmiddels dertig jaar geleden, maar nog niet voorbij.

‘Overall speelt de geschiedenis doorheen’, aldus een oud-diplomaat van de Nederlandse ambassade in Moskou in een interview met Floris van Berckel Smit. Kennis van de geschiedenis is volgens ambtenaren van Buitenlandse Zaken onontbeerlijk om de positiebepaling van landen op het internationale toneel beter te kunnen duiden: om Oekraïne te kunnen begrijpen, moet je kennis hebben van de Holodomor, de hongersnood van 1932-1933, die in het Oekraïense collectieve geheugen gegrift staat als een opzettelijke actie van Stalin en nog steeds een grote schaduw werpt over de relatie tussen Oekraïne en Rusland. Ook analyseerde Buitenlandse Zaken het Russische militaire optreden in Syrië, vanaf 2015, om gefundeerd te kunnen speculeren over de oorlogscampagne in Oekraïne. Veel van deze historische kennis wordt binnen de organisatie zelf gegenereerd en ingezet – en niet alleen door mensen die historisch zijn geschoold. Het belang dat aan historische kennis wordt gehecht spreekt ook uit de leeslijst voor nieuwe medewerkers van de Nederlandse post in Kyiv, waarop ook historische studies prijken. Voor het ministerie van Defensie geldt min of meer hetzelfde: aan de militaire academies neemt geschiedenisonderwijs een belangrijke plek in. Brigades oefenen op basis van historische scenario’s bepaalde krijgssituaties.³⁴

Geschiedenis is kortom alom in beleid aanwezig, maar er worden ook volop kansen gemist. Deze kritische noot wordt opvallend vaak door niet-historici gekraakt, zoals onlangs door bestuurswetenschapper Sharon Stellaard in haar mooie proefschrift *Boemerangbeleid*. Stellaard laat zien dat het de afgelopen halve eeuw op de beleidsterreinen jeugdzorg en passend onderwijs aan lerend vermogen heeft ontbroken. De beleidsknelpunten en beleidsdoelen zijn de afgelopen vijftig jaar nauwelijks veranderd. Dat heeft volgens haar met padafhankelijkheid te maken. Een kind dat afwijkt van de norm heeft een speciale aanpak nodig. Dit is al meer dan vijftig jaar het leidende principe in de jeugdzorg en is in beleidsbeton gegoten. Van dit pad afwijken is lastig: het hele systeem is er op ingericht. Opeenvolgend beleid versterkt dit effect alleen maar, omdat beleidshervormingen vooral de fouten en onbedoelde effecten van eerder beleid corrigeren. Fundamentele vragen die het gekozen pad (of discours of paradigma) ter discussie stellen, daaraan ontbreekt het.³⁵ Charles Lindblom noemde dit in 1959 al de ‘science of muddling through’, al was hij daar

positiever over dan Stellaard. Er is vaak een externe shock nodig om dit patroon zichtbaar te maken, een beleidsschandaal, zoals de toeslagenaffaire.³⁶

Maar ook zonder shock kun je met toegepaste geschiedenis al een heel eind komen om een patroon, pad of paradigma zichtbaar te maken. Beleid is simpelweg gebaat bij inzicht in de *beleidsgeschiedenis*. Dat kan door per beleidsveld in kaart te brengen wanneer welke ingrepen zijn gedaan, met welke intenties, doelen en effecten.³⁷ In ons onderzoeksproject zijn we binnen de ministeries nog niet veel van deze beleidsgeschiedenissen tegengekomen; bij adviesorganen zoals de WRR en het Rathenau Instituut zie je wel dat beleidsgeschiedenis in de rapportages wordt meegenomen.³⁸

Het pleidooi voor een stevigere kennisbasis voor beleid moet zich wat mij betreft dus ook uitstrekken tot kennis van de *beleidsgeschiedenis*. Daarvoor moet de informatiehuishouding van ministeries op orde zijn. Ontsluiting van de tegenwoordig hoofdzakelijk digitale of gedigitaliseerde data is van essentieel belang voor historisch onderbouwde beleidsvorming. Zo voorkom je dat beleid rust op een eenzijdige kennisbasis, gebaseerd is op ahistorisch denken of primair door praktijkkennis wordt gedicteerd.

De meerwaarde van een historisch perspectief

Dat brengt mij bij een reflectie op de meerwaarde van een historisch perspectief voor beleid. Kennis van de eigen geschiedenis is belangrijk, maar er is meer. Historici zijn aardig bedreven in het benoemen van hun meerwaarde. Dat moet ook wel, want we hebben hier met een van de geesteswetenschappen te maken en die moeten zich continu naar buiten toe verantwoorden als zinvol, als een waardevolle academische studie of nuttig schoolvak. Interessant om daarbij op te merken is dat in deze verantwoording metaforen uit de techniek en de bètawetenschappen een prominente rol vervullen. Het gaat vaak over tools, skills en het verleden als laboratorium.

Ik kies hier voor het perspectief van de historische vakdidactiek, omdat dit bij uitstek, denk ik, een vakgebied is dat ons veel te vertellen heeft over wat dat nou precies is, historisch denken en doen, want dat vormt de basis van wat we leerlingen op het gebied van geschiedenis willen bijbrengen, naast dus die belangrijke historische kennisbasis. Het lijkt me niet onredelijk om te stellen dat we wat we van onze leerlingen verwachten, best ook van onze beleidsmakers mogen vragen, al zal – helaas! – niet iedereen geschiedenisexamen hebben gedaan.

In het voortgezet onderwijs leren leerlingen door historisch te redeneren om verbanden te leggen tussen verleden, heden en toekomst.³⁹ Historisch redeneren doe je dus niet alleen met betrekking tot het verleden, maar ook in relatie tot het heden. Zo kun je historisch redenerend duiding geven aan het aantreden van een kabinet met een partijloze premier of de Russische agressieoorlog in Oekraïne.

Ik noem hier een aantal aspecten van historisch redeneren die mijns inziens bruikbaar zijn in een beleidscontext en ik baseer me daarbij losjes op het onderzoek naar historisch redeneren door vakdidactici Carla van Boxtel en Jannet van Drie.

Het eerste aspect betreft het stellen van historische kennisvragen: vragen waarvan de beantwoording je helpt om je kennis te verdiepen. Denk aan vragen als 'waarom hebben we tien jaar terug besloten om deze wet in te voeren?' Of: 'waarom hebben deze maatregelen de afgelopen kabinetsperiode niet bijgedragen aan een groei van de woningvoorraad?'

Het tweede aspect is het hanteren van een diachroon perspectief, wat wil zeggen dat je een hedendaags vraagstuk leert begrijpen door de voorgeschiedenis te onderzoeken. De beleidsgeschiedenissen die ik net al noemde, bieden zo'n diachroon perspectief. Je brengt niet alleen belangrijke wetgeving en politieke discussies, maar ook het bredere maatschappelijke debat in kaart. Historisch redeneren betekent in dit geval vooral ook dat je oog hebt voor toeval en de onvoorziene gevolgen van beleid.⁴⁰ Door oog te hebben voor de historische dynamiek – voor verandering en continuïteit – komt ook het heden in beweging; het wordt als het ware een punt op een tijdlijn. De huidige situatie lijkt misschien statisch, maar is veranderlijk en daarmee veranderbaar.

Het derde aspect draait om historisch redeneren door heden en verleden met elkaar te vergelijken – en in het geval van toegepaste geschiedenis doe je dat om het heden beter te begrijpen. In de sfeer van internationale betrekkingen is dit een gebruikelijke werkwijze, zoals de voorbeelden die ik gaf over de oorlog in Oekraïne, maar zo'n vergelijkend perspectief is op alle beleidsterreinen bruikbaar. Ik denk bijvoorbeeld aan het onderzoek van Tinne Claes die tegen de achtergrond van de coronapandemie liet zien dat vaccinatiecampagnes in het verleden niet alleen wetenschappelijke argumenten gebruikten, maar ook inspeelden op emoties om burgers te overtuigen een prik te halen.⁴¹

Het vierde aspect is het vermogen tot contextualiseren.⁴² Als je iets in context plaatst, dan probeer je het te begrijpen als onderdeel van een groter geheel: je gaat op zoek naar de samenhang of relaties tussen politieke, sociale, culturele en economische fenomenen en actoren. Kansengelijkheid in het onderwijs contextualiseren betekent bijvoorbeeld dat je de invloed van klasse, etniciteit, gender, een beperking, gezondheid et cetera meeneemt. Contextualiseren is zo'n beetje de tegenhanger van reductionisme.

Contextualiseren betekent ook dat je je verdiept in je eigen positie en die van anderen ten aanzien van een bepaalde beleidsdiscussie.⁴³ Empathisch vermogen is hierbij belangrijk: de kunst om je te verplaatsen in situaties die buiten je eigen ervaring liggen en waarover je je oordeel uitstelt, in plaats van direct te redeneren vanuit je eigen normatieve kader. Jelle van Lottum wees drie jaar geleden in zijn oratie al op het belang hiervan.⁴⁴ In de context van de internationale betrekkingen betekent dit bijvoorbeeld dat je de scepsis van president Zelensky snapt ten aanzien van het maken van afspraken met Rusland of het Westen over veiligheidsgaranties; de geschiedenis laat immers de beperkte waarde van zulke garanties zien.⁴⁵

Het vijfde aspect houdt in dat historisch redeneren rust op een basis van kritische omgang met informatie: met bronnen, maar bijvoorbeeld ook met het retorische gebruik of misbruik van het verleden, zoals de manier waarop Poetin de Russische geschiedenis herschrijft om de oorlog tegen Oekraïne te rechtvaardigen.

Toepassing in de beleidspraktijk

Het is aan het vakgebied toegepaste geschiedenis om de bredere toepassing van dit historisch redeneren te bevorderen. Ten aanzien van de beleidspraktijk vertaalt dit zich wat mij betreft in drie opdrachten.

Toegepaste geschiedenis kan op de eerste plaats bijdragen aan een versterking en verbetering van geschiedenis *in* beleid. Dit vraagt om interventies in de beleidspraktijk en in de scholing van beleidsmedewerkers, bijvoorbeeld met betrekking tot de opzet van beleidsevaluaties.

De tweede opdracht schuilt in een versterking van geschiedenis voor beleid: het aandragen van in een beleidscontext toepasbare kennis en inzichten. Dat vraagt een inspanning van de kant van de geschiedwetenschap.

Ten derde moet toegepaste geschiedenis een kritische reflectie bieden op het gebruik van geschiedenis in beleid. Hoe wordt geschiedenis geïnstrumentaliseerd en welke doelen worden erop geprojecteerd? Dat vraagt om een kritische reflectie vanuit de geschiedwetenschap zelf.⁴⁶

Essentieel voor het bij elkaar brengen van geschiedenis en beleid is begrip voor elkaars perspectief. Een transdisciplinaire aanpak kan hieraan bijdragen. Dit betekent dat je onderzoekers en beleidsmakers bij elkaar brengt. Co-creatie dus.⁴⁷ Hier raken toegepaste geschiedenis en publieksgeschiedenis elkaar. Publiekshistorici hebben al veel ervaring met samenwerking met partners van buiten de academie, zoals amateurhistorici en instellingen uit de museum- en erfgoedsector. Toegepaste geschiedenis kan aansluiten bij recente initiatieven: Corien Prins, voorzitter van de WRR, zet bijvoorbeeld een deel van haar Stevinpremie in om *early career*-academici tijdelijk te laten meelopen bij beleidseenheden, zoals de Dienst Analyse en Onderzoek van de Tweede Kamer.⁴⁸ De beweging andersom is natuurlijk ook waardevol: beleidsmakers die aanhaken bij onderzoeksgroepen.⁴⁹ Kennis van elkaars werkomgeving versterkt de samenwerking.

Dit roept ook ethische vragen op. Als je wetenschap en beleid samenbrengt, wat blijft er dan over van de kritische distantie die ook hoort bij wetenschapsbeoefening?

Rien Rouw, historicus en senior beleidsmedewerker bij het ministerie van OCW, pleit voor een deliberatieve benadering van de toepassing van kennis in beleid. Waar het klassieke evidence-based policy making uitgaat van het naïeve idee dat wetenschappelijke inzichten direct, een-op-een, doorvertaald kunnen worden in beleid, stelt de deliberatieve benadering dat het maken van beleid uiteindelijk altijd een politieke waardenafweging inhoudt. Het is niet aan de wetenschappers om deze afweging en daarmee het beleid te maken. Wel maakt de wetenschap het mogelijk om tot een onderbouwde afweging te komen, door inzichten aan te dragen met alle mitsen en maren die daarbij horen.⁵⁰

Ik kom tot een afronding. Voor de uitvoering van deze drie opdrachten is samenwerking cruciaal: samenwerking met verschillende doelgroepen en die ook bedienen. Overheidsbeleid vormt hierbij uiteraard een belangrijk thema, maar niet het enige thema.

Ik begin met de belangrijkste doelgroep: onze studenten. In onze opleiding, met name in de masters Geschiedenis en Actualiteit en Politiek en Parlement, spelen publieks-

en toegepaste geschiedenis al een belangrijke rol. Ik wil me de komende jaren inspannen voor een versterking van het transdisciplinaire karakter van het onderwijs, bijvoorbeeld door alumni bij het onderwijs te betrekken. Zo kunnen we aan hun werkpraktijk ontleende casussen in ons onderwijs inbrengen, terwijl de alumni hun voordeel kunnen doen met de inzichten die dit oplevert.

Een minstens zo belangrijke doelgroep zijn de leerlingen in het voortgezet onderwijs. Vanuit de geschiedwetenschap en het voortgezet onderwijs wordt al langer gepleit voor het actualiseren van het curriculum. Dat betekent meer aandacht voor diversiteit, inclusiviteit en de zwarte bladzijden uit de Nederlandse geschiedenis en voor de koppeling tussen verleden, heden en toekomst. Onderzoek laat zien dat leerlingen de relevantie van het vak geschiedenis sterker onderkennen als in het onderwijs een relatie wordt gelegd tussen heden en verleden.⁵¹ Want dan kan het geschiedenisonderwijs ook een bijdrage leveren aan de wettelijke opdracht van scholen om aan burgerschapsvorming te doen.

Een voorbeeld: in onze eigen lerarenopleiding verzorgen Marloes Hülsken en ik een cursus over kansenongelijkheid in het onderwijs. Onder begeleiding van onze leraren-in-opleiding onderzoeken leerlingen aan de hand van oral history hoe de afkomst en levensloop van mensen als hun grootouders, maar ook van henzelf van invloed zijn (geweest) op hun onderwijskansen.⁵² Ook aandacht voor hedendaags misbruik van het verleden kan onderdeel uitmaken van zo'n geactualiseerd curriculum. Uiteraard gaan ook hier fundamentele en toegepaste geschiedenis hand in hand. Leerlingen zetten hun historische kennis en vaardigheden in om misbruik te herkennen. Het is evident dat de vaardigheid om in verschillende bronnen informatie op te zoeken, te selecteren en kritisch te analyseren essentieel is in een wereld die wordt gekenmerkt door toenemende desinformatie en andere vormen van manipulatie van tekst en beeld.

Vanzelfsprekend vormen beleidsmakers ook een belangrijke doelgroep. Afgelopen juli hebben Floris van Berckel Smit en ik in Den Haag in samenwerking met een kleine avant-garde van ambtenaar-historici het Netwerk voor Historici in Overheidsdienst gelanceerd. Geïnspireerd door het voorbeeld van onder meer gedragswetenschappers en juristen willen we met dit netwerk de zichtbaarheid van historische expertise binnen de overheid versterken en een platform bieden voor het delen van ervaringen en kennis: hoe zet je je historische achtergrond in in je dagelijkse werkzaamheden voor de overheid? Hoe merken je collega's dat er een historisch geschoolde collega in het beleidsteam zit? Waar liggen kansen om meer en beter van historische inzichten en vaardigheden gebruik te kunnen maken? We hopen met dit netwerk ook de uitwisseling van kennis en inzichten tussen de overheid en de academie, met name de geschiedwetenschap, te versterken. Zo kunnen we bijdragen aan een verschuiving van kennisoverdracht naar kennisuitwisseling.

En ten slotte, last but not least, het academische publiek. Met het *Journal of Applied History* bieden Jelle van Lottum en ik een platform voor onderzoekers om hun historische onderzoek te verbinden met actuele vraagstukken. Ook hopen we met ons tijdschrift bij te dragen aan methodologische reflectie op toegepaste geschiedenis. Met name over het gebruik van analogieën zijn al meerdere artikelen verschenen. Met themanummers, zoals de speciale uitgave uit 2022 van Lien Verpoest en Beatrice de Graaf over *the weaponization*

of history tijdens de oorlog in Oekraïne, bieden we ook thematische verdieping.⁵³ Daarnaast werk ik de komende tijd met Jelle van Lottum en Beatrice de Graaf aan de publicatie van een Engelstalig handboek over toegepaste geschiedenis.

Uit het voorgaande blijkt al dat ik niet alles alleen ga doen – ik heb het al veel over samenwerking gehad. Iedereen die hier aanwezig is kan zich wel ergens op dit kwadrant plaatsen (zie figuur 1), als producent en als afnemer van geschiedenis. Ik kijk ernaar uit om samen met jullie nog meer (toegepaste) geschiedenis te maken.

Ik heb gezegd.

Referenties

- ¹ François Hartog, *Régimes d'historicité. Présentisme et expériences du temps* (Parijs 2003).
- ² Luc Meijboom, Lianne Wilhelmus, Joris van den Tol, Coen van Galen, *Nijmegen & Slavernij: Publiek bestuur en persoonlijk profijt, 1596-1873* (Nijmegen 2025); Wim van Meurs, Martijn Lak, Marieke Oprel, *Joodse burgers in Nijmegen: onteigening en rechtsherstel* (Nijmegen 2022).
- ³ Chris Lorenz, 'Blurred Lines: History, Memory and the Experience of Time', *International Journal for History, Culture and Modernity* 2:1 (2014) 43-63; Margaret MacMillan, *The Uses and Abuses of History* (Londen 2009).
- ⁴ Zie de bespreking van presentisme in David Armitage, 'In Defense of Presentism' in: Darrin M. McMahon (red.), *History and Human Flourishing* (Oxford 2023) 44-69, aldaar 47.
- ⁵ Van Wyck Brooks, 'Usable past', *The Dial* (Boston 1918) 339.
- ⁶ Herman Paul, *Als het verleden trekt. Kernthema's in de geschiedfilosofie* (Amsterdam 2014) 164-170.
- ⁷ Karl Marx, *Der achtzehnte Brumaire des Louis Bonaparte* (Hamburg 1885).
- ⁸ Dit kwadrant verscheen eerder in licht andere vorm in: Harm Kaal en Jelle van Lottum, 'Applied History. Past, Present and Future', *Journal of Applied History* 3:1-2 (2021) 135-154, aldaar 152.
- ⁹ <https://www.belfercenter.org/programs/applied-history-project>; <https://adapt-academy.nl/> (geraadpleegd 10 mei 2025).
- ¹⁰ <https://www.ru.nl/onderzoek/onderzoeksprojecten/geschiedenis-in-beleid> (geraadpleegd 10 mei 2025).
- ¹¹ <https://www.rijksoverheid.nl/regering/documenten/publicaties/2024/09/13/regeerprogramma-kabinet-schoof> (Den Haag 2024) 89.
- ¹² Benjamin Ziemann, Richard Wetzell, Dirk Schumann, Kerstin Brückweh, 'Introduction: The Scientization of the Social in Comparative Perspective' in: Benjamin Ziemann, Richard Wetzell, Dirk Schumann, Kerstin Brückweh (red.), *Engineering Society. The Role of the Human and Social Sciences in Modern Societies, 1880-1980* (Basingstoke 2012) 1-40, aldaar 2.
- ¹³ Rien Rouw, *Gevoel voor bewijs. Naar vloeiende verbindingen tussen kennis en beleid*. NSOB (Den Haag 2011) 7.
- ¹⁴ Y. Shitrit en Peter Heij, *Kennisrijk samenwerken. Verkenning rijksbrede kennisfunctie* (Den Haag 2023) 52-53.
- ¹⁵ Een voorbeeld hiervan is het Science for Policy-programma dat NWO in het voorjaar van 2025 heeft gelanceerd: <https://www.nwo.nl/en/science-for-policy>.
- ¹⁶ *Vanzelfsprekende verbinding. Veranker sociaal- en geesteswetenschappelijk onderzoek in innovatie*. Adviesraad voor Wetenschap, Technologie en Innovatie (Den Haag 2024) 33.
- ¹⁷ *Vanzelfsprekende verbinding*, 38.
- ¹⁸ Pamela Cox, 'The Future Uses of History', *History Workshop Journal* 75:1 (2013) 125-145, aldaar 132; L. Delap, S. Szreter en F. Holland, History & Policy: History as a resource for the future: building Civil Service skills, <https://historyandpolicy.org/consultations/>

- consultations/history-as-a-resource-for-the-future-building-civil-service-skills/ (geraadpleegd 10 mei 2025).
- ¹⁹ William Inboden, 'Statecraft, Decision-Making, and the Varieties of Historical Experience: A Taxonomy', *Journal of Strategic Studies* 37:2 (2014) 291-318.
- ²⁰ Meyken Houppermans, Peter van Hoesel, Frans van Nispen, 'De geschiedenis van beleidsonderzoek in Nederland' in: P.H.M van Hoesel, J.W.M. Mevissen, B. Dekker (red.), *Kennis voor beleid. Beleidsonderzoek in Nederland* (Assen 2015) 15, 24.
- ²¹ Interview met Rien Rouw, senior beleidsmedewerker ministerie van OCW (24 mei 2024).
- ²² Catherine Haddon et al., *What Is the Value of History in Policymaking?* (Londen 2015).
- ²³ Shitrit en Heij, *Kennisrijk samenwerken, 7; Rijk aan kennis. Naar een herwaardering van kennis en expertise in beleid en politiek*. Adviesraad voor Wetenschap, Technologie en Innovatie (Den Haag 2021) 38.
- ²⁴ *Rijk aan kennis*.
- ²⁵ Haddon et al., *What Is the Value of History in Policymaking?*
- ²⁶ Harm Kaal en Carla Hoetink, *Doordacht digitaliseren. Digitalisering doordacht. Resultaten van een onderzoek naar het parlementaire debat over digitaliseringsvraagstukken, 2009-2019* (Nijmegen 2020).
- ²⁷ Annika Brändstrom, Frederik Bynander en Paul 't Hart, 'Governing by Looking Back: Historical Analogies and Crisis Management' in: Allan McConnell (red.), *Emergency Policy* (New York 2012) 19; Djouaria Ghilani, Olivier Luminet en Olivier Klein, 'When History Seems to Repeat Itself: Exposure to Perceived Lessons of the Past Influences Predictions About Current Political Events', *Psychologica Belgica* 16:62 (2022) 89-107; Beatrice de Graaf, Lotte Jensen, Rina Knoeff en Catrien Santing, Dossier Toegepaste Geschiedenis: Aan de slag! Een manifest voor 'applied history', <https://www.historici.nl/aan-de-slag-een-manifest-voor-applied-history/>, (geraadpleegd 10 mei 2025).
- ²⁸ Zie het voorbeeld van Henry Kissinger in: William Inboden, 'Statecraft'.
- ²⁹ Brändstrom et al., 'Governing by Looking Back', 192.
- ³⁰ Niall Ferguson, 'Applying History in Real Time: A Tale of Two Crises', *Journal of Applied History* 5:1 (2022) 1-18.
- ³¹ Zie bijv. onderzoek van Bram De Ridder: Bram De Ridder, 'When the Analogy Breaks: Historical References in Flemish News Media at the Onset of the COVID-19 Pandemic', *Journal of Applied History* 2:1-2 (2020) 1-16.
- ³² Ibidem.
- ³³ Brändstrom et al, 'Governing by looking back', 193.
- ³⁴ Ontleend aan gesprekken op het ministerie van Defensie (14 maart 2025 en 17 april 2025).
- ³⁵ Sharon Stellaard, *Boemerangbeleid: Over aanhoudende tragiek in passend onderwijs- en jeugdzorgbeleid* (Den Haag 2023) 192; R. Freeman, 'Learning in Public Policy' in: R. Goodin et al. (red.), *The Oxford Handbook of Public Policy* (Oxford 2008) 367-388, aldaar 373.
- ³⁶ Freeman, 'Learning in Public Policy', 374.
- ³⁷ Stellaard, *Boemerangbeleid*, 198.

- ³⁸ Zie bijvoorbeeld een recent working paper van de WRR over zorgbeleid, dat het boemerangeffect van Stellaard laat zien: beleidsoplossingen die de beleidsproblemen van de toekomst vormen. Roland Bertens en Jasmin Palamar, *Het Nederlandse zorgbeleid in historisch perspectief 1941-2017*. WRR Working Paper 45 (Den Haag 2021); E. Berkers, V. Lagendijk, R. Dekker, D. Snijders en R. van Est, *Een kwestie van tijd – Besluitvorming over radioactief afval in Nederland van 1945 tot 2016*. Rathenau Instituut (Den Haag 2023); Frans Brom, Josta de Hoog, Ruth Mampuy en Corien Prins, 'Tellen, vertellen en ontwerpen' in: F. Ommeren, D. Roovers, P. de Jong en B. Coster (red.), *Wetenschap en overheidsbeleid* (Amsterdam 2022) 75.
- ³⁹ Jannet Van Drie en Carla van Boxel, 'Historical Reasoning: Towards a Framework for Analyzing Students' Reasoning About the Past', *Educational Psychology Review* 20:2 (2008) 87-110, aldaar 88.
- ⁴⁰ Tosh noemt dit de processual mode: John Tosh, In defence of applied history: the History and Policy website, <https://historyandpolicy.org/policy-papers/papers/in-defence-of-applied-history-the-history-and-policy-website/> (geraadpleegd 10 mei 2025).
- ⁴¹ Tinne Claes, Blog: Vaccinvrees, vroeger en vandaag, <https://www.historici.nl/blog-vaccinvrees-vroeger-en-vandaag/> (geraadpleegd 10 mei 2025).
- ⁴² Onderzoek van Marie-Gabrielle Verbergt laat zien dat historici vooral deze vaardigheid inbrengen in op impact gericht onderzoek: Marie-Gabrielle Verbergt, 'Policy-Oriented History for the EU: The Rise of a New Type of Professional Practice for Historians?' in: Berber Bevernage en Lutz Raphael (red.), *Professional Historians in Public: Old and New Roles Revisited* (Berlijn/Boston 2023) 185-212, aldaar 203.
- ⁴³ David Lewis, 'International Development and the "Perpetual Present": Anthropological Approaches to the Re-historicization of Policy', *European Journal of Development Research* 21:1 (2009) 32-46, aldaar 35.
- ⁴⁴ Jelle van Lottum, *Structuur en empathie. De geschiedenis van arbeidsmigratie in Nederland in vergelijkend perspectief* Inaugurele rede (Radboud Universiteit, 20 mei 2022).
- ⁴⁵ In de context van beleid kun je contextualiseren en empathie ook betrekken op het doordenken van het effect van beleid op verschillende groepen. In het onderzoek naar de toeslagenaffaire is duidelijk vastgesteld dat het hieraan heeft ontbroken: *Ongekend onrecht: Verslag van de parlementaire ondervragingscommissie kinderopvangtoeslag* (Den Haag 2020).
- ⁴⁶ Denk aan de instrumentalisering van het geschiedenisonderwijs, een terrein waarnaar met name onze Rotterdamse collega's, zoals Tina van der Vlies, veel onderzoek doen: History Education Research, <https://www.eur.nl/en/eshcc/research/centre-historical-culture/research-programs-and-projects/history-education-research> (geraadpleegd 10 mei 2025).
- ⁴⁷ W. van de Donk, A. Hemerijck, 'Leren voor beleid: over regeren en vooruitdenken' in: P. den Hoed en A-G. Keizer (red.), *Op steenworp afstand* (Amsterdam 2007) 317-384, aldaar 375.
- ⁴⁸ Zie <https://www.tilburguniversity.edu/nl/actueel/persberichten/cospirit-van-start-op-naar-een-nieuwe-generatie-science-advisors> (geraadpleegd 10 mei 2025).
- ⁴⁹ Rouw, *Gevoel voor bewijs*, 30-32.

⁵⁰ Ibidem, 9, 18.

⁵¹ Dick Van Straaten, Arie Wilschut en Ron Oostdam, 'Making History Relevant to Students by Connecting Past, Present and Future: A Framework for Research', *Journal of Curriculum Studies* 48:4 (2016) 479-502.

⁵² <https://www.ru.nl/onderzoek/onderzoeksprojecten/bepaalt-de-plaats-van-je-wieg-je-plek-in-de-samenleving> (geraadpleegd 10 mei 2025).

⁵³ <https://brill.com/view/journals/joah/4/1-2/joah.4.issue-1-2.xml> (geraadpleegd 10 mei 2025).

